ABDULLAH BİN AMR BİN ÂS (radıyallahü anh)

Eshâb-ı kiramın büyüklerinden Amr bin Âs'ın (radıyallahü anh) oğlu. Babasından önce îmân etmekle şereflendi. Adı, Abdullah bin Amr bin Âs bin Vâil bin Hâşim bin Sa'îd bin Sehm bin Amr bin Haris bin Ka'b bin Lüey el Kureyşî'dir. Müslüman olmadan önce adı, Âs idi. Peygamberimiz Abdullah olarak değiştirdi. Künyesi, Ebû Muhammed veya Ebû Abdurrahmân'dır. Annesi, Râita binti Münebbih bin Haccâc bin Âmir bin Huzeyfe bin Sa'd bin Zehm'dir. Hanımı Peygamberimizin amcası oğlu, Abdullah bin Abbas'ın (radıyallahü anh) kızı Umre (radıyallahü anha) idi. Ondan oğlu Muhammed dünyâya geldi.

Abdullah, babası Amr bin Âs'dan 12 yaş küçüktü. Yaklaşık 100 yaşında iken 65 (m. 684) yılında Şam'da vefât etmiştir. Vefât târihi ve yeri hakkında değişik rivâyetler bulunup, Mekke, Tâif, Filistin ve Mısır'da da denilmiştir.

Eshâb-ı kiram arasında büyük âlim, ibâdet ve zühdü çok olan bir zâtdı. Kur'ân-ı kerîm'in tamâmını ezberleyen hafızlardandı. Resûlullah (aleyhisselâm) efendimizden çok hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Ömrünün tamâmını ibâdet yapmakla geçirmişti. Gece sabahlara kadar namaz kılar, gündüzleri de oruç tutardı. Kur'ân-ı kerîmi çok okurdu. Hatta o kadar ki, geceleri lâmbayı söndürür, dâima ağlardı. Ağlamaktan gözleri hastalanmış, ömrünün sonuna doğru görmez olmuştu. Annesi, Abdullah bin Amr için göz ilâcı ve sürme yapar, ona verirdi.

Abdullah bin Amr (radıyallahü anh), Bedir ve Uhud harbinden başka bütün harplerde Hazreti Peygamberimizin yanında bulunmuştur. İlk iki harbe, yaşının küçük olması sebebiyle katılamadı. Peygamberimiz zamanında birçok gazâlara ve seriyyelere süvari olarak katıldı. Son derece cömert olduğundan eline geçen herşeyi, hemen dağıtır ve herkesi memnun ederdi. Katıldığı harpler hakkında, açıklayıcı geniş bilgi bulunmamakla beraber, birçok hadîs-i şerîfte, onun harbe katılacak askerleri ta'lim ile harbe hazırlamak gibi mühim vazîfeleri ifâ ettiği anlaşılmaktadır. Bunlardan birisi hakkında, Amr bin Haris ez-Zebidî şöyle bildiriyor: "Abdullah bin Amr ile karşılaştığımda Ona şöyle sordum: "Ey Ebû Muhammedi Biz öyle bir yerdeyiz ki, burada nakit para olarak hiçbir şey yoktur. Bütün malımız, davarlarımızdan ibârettir. Bunları birbirleriyle değiştirerek alış-veriş ediyoruz. Bir ineği bir müddet için, bir koyun karşılığında alıyoruz. Yahut bir deveyi, birkaç inek karşılığında veriyoruz. Deve karşılığında da, at ve kısrak alıyoruz. Fakat bunların hepsi müddetle mukayyettir, bağlıdır. Bunlarda dinî bir mahzur var mıdır?" Hazreti Abdullah bin Amr, bana şu cevabı verdi: "İyi ki, bana sordun. Resûl-i Ekrem (aleyhisselâm) efendimiz, yanımda bulunan develere askerleri bindirerek bir tarafa i'zam etmemi (yollamamı-göndermemi) emir buyurmuştu. Develerin askerlere kâfi gelmeyeceğini gördüm. Peygamberimize müracaat ederek, bazı askerlerin bineksiz, yaya kaldıklarını söyledim, Resûlullah (aleyhisselâm) bana şöyle buyurdu: "Zekât olarak gelen erkek develer karşılığında, dişi develer satın al ve askerlere binek temin et!" Ben de bir erkek deve karşılığında üç dişi deve satın alarak askerlerin gideceği yere gitmelerini temin ettim."

Buna benzer birçok harplere iştirâk edip, idâre mevkiinde vazîfe aldığı anlaşılmaktadır. Resûlullah efendimizin vefâtından sonra Hazreti Abdullah bin Amr'ın katıldığı en mühim muharebelerden biri Yermük harbidir. Şam fâtihi olan babası Amr bin Âs (radıyallahü anh), bu muharebede ordu kumandanı idi. 240 000 kişilik Bizans ordusuna karşı, 46.000 kişilik bir İslâm ordusu kısa zamanda zafer kazanmıştı. Abdullah bin Amr (radıyallahü anh) bu muharebeye iştirâk ederek, büyük kahramanlıklar göstermiştir. Babası ile birlikte, istemediği halde Sıffîn harbinde de bulunmuştur.

Hazreti Abdullah bin Amr bin Âs, bizzat Peygamber efendimizin mübârek ağızlarından işiterek çok ilim almıştır. Peygamberimizden birçok ilimleri öğrenmeye aşırı derecede meraklı idi. O'ndan işittiği her şeyi yazmak için izin istemiş ve aldığı müsâade üzerine pekçok hadîs-i şerîf yazmıştır. Eshâb-ı kiramdan en çok hadîs-i şerîf rivâyet eden Ebû Hüreyre (radıyallahü anh), Onun ilminin çokluğunu itiraf buyurarak: "Resûlullah'ın (aleyhisselâm) hadîs-i şerîflerini, benden çok ezberleyen ve rivâyet eden olmamıştır. Fakat Abdullah bin Amr, benden daha çok ezberlemiştir. Çünkü o, yazıyordu. Ben yazmamıştım" dedi. Abdullah bin Amr'ın (radıyallahü anh), Resûlullah'tan her işittiğini yazdığını gören Eshâb-ı kiramın ileri gelenleri, O'na: "Sen Resûlullah'tan her şeyi yazıyorsun. Halbuki Resûl-i Ekrem (aleyhisselâm) bazan gazâb, kızgınlık halinde, bazan da sevinçlilik halinde bulunup söz söylemektedir." dediler. Bunun üzerine Hazreti Abdullah, işittiklerini yazı ile kaydetmek husûsunda tereddütte kalmış ve meseleyi Resûl-i Ekrem'e (aleyhisselâm) arz etmişti. Resûlullah efendimiz, Onu dinledikten sonra, buyurdular

ki: “Yazmaya devam et! Çünkü, Allahü teâlâya yemîn ederim ki, ağzımdan hak (yani doğru, gerçek) olandan başka bir şey çıkmamıştır.”

Resûlullah’tan işittiği bütün hadîs-i şerîfleri, “Sahife-i Sâdıka” adı verilen bir mecmûada (kitapta) toplamıştır. Bu eserinde, bizzat Resûlullah’dan işiterek aldığı hadîs-i şerîfler mevcûttur. Kendisine bir suâl sorulduğunda, yazdığı bu mecmûayı çıkararak bakıp cevap verirdi. Hadîs-i şerîf râvîlerinden (rivâyet edenler) Ebû Kubeyl, bu husûsta şu rivâyeti nakletmektedir. Abdullah bin Amr bin Âs’ın (radıyallahü anh) yanında bulunuyorduk. Kendisine, Kostantiniyye (İstanbul) ve Roma şehirlerinden hangisinin daha evvel feth edileceği soruldu. Hazreti Abdullah suâli dinledikten sonra bir sandık getirtmiş ve şu cevabı vermişti: “Bir gün Resûlullah’ın (aleyhisselâm) etrâfında oturmuş, hadîs-i şerîf yazıyorduk. Derken Resûl-i Ekrem’e şöyle soruldu: Kostantiniyye veya Roma şehirlerinden hangisi daha evvel feth edilecek? Resûlullah (aleyhisselâm) buyurdu ki: “En önce Herakliyus’ün şehri olan Kostantiniyye (İstanbul) feth olunacaktır.”

Hazreti Abdullah bin Amr’ın ilminden en çok istifâde eden muhitten biri de, Basra’dır. Orada, herkesten evvel, şehre vâli, olarak tayin edilenler O’nun derslerine koşuyorlardı. Bütün müslümanlar, O’nun naklettiği ilimlerden istifâde etmiştir.

Hazreti Abdullah bin Amr bin Âs, bizzat Resûlullah (aleyhisselâm)’den işiterek hadîs-i şerîf rivâyet ettiği gibi, bundan başka Hazreti Ömer’den, Abdurrahmân bin Avfdan, Muâz bin Cebel’den, Ebü’d-Derdâ’dan, Surâka bin Mâlik bin Ca’şem’den (r.anhüm) ve daha bir çok Eshâb-ı kiramdan hadîs-i şerîf rivâyet etmiştir. Kendisinden de, Enes bin Mâlik, Ebû Umâme, Sehl İbn-i Hanîf, Abdullah bin Haris bin Nevfel, Mesrûk bin Ecdâ, Sa’îd bin Müseyyeb, Cübeyr bin Nüfeyr, Sabit bin Iyâd el-Ahnef, Hayseme bin Abdurrahmân el-Ca’fi, Humeyd bin Abdurrahmân bin Avf, Zir bin Hubeyş, Sâlim bin Ebî’l Ca’d, Ebü’l Abbâs es-Saib bin Funûh, oğlu Muhammed bin Abdullah bin Amr bin Âs, Tâvûs Keysân, Âmir bin Şerâhil Şa’bî, Abdullah bin Rebâh el-Ensârî, İbni Ebî Müleyka, Urve bin Zübeyr, Ebû Abdurrahmân el-Hablî, Abdurrahmân bin Cübeyr, Atâ bin Yesâr, İkrime, Amr bin Üveys es-Sekafî, Mücâhîd bin Cebr, Ebü’l Hayr Mürsed bin Abdullah el-Yezenî, Ebû Kebeşe es-Selûli, Yakûb İbn-i Âsım bin Urve bin Mes’ûd es-Sekafî, Ebû Zur’a bin Amr bin Cerîr, Ebû Seleme bin Abdurrahmân, Ebü’z-Zübeyr el-Mekkî, Amr bin Dînâr ve daha bir çok âlim hadîs-i şerîf rivâyetinde bulunmuştur.

Abdullah bin Amr’ın (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerin bazıları şunlardır:

“İlmin azalması, âlimlerin azalması ile olur. Cahil din adamları, kendi görüşleri ile fetvâ vererek fitne çıkarırlar. İnsanları doğru yoldan saptırırlar.”

“Dünyada adâleti gözetenler, kıyâmette, böyle davranmalarının mükafatı olarak inciden minber üzerinde otururlar.”

“**İnsanlara merhamet edene, Allahü teâlâ merhamet eder.”**

“Cebrâil bana komşu haklarından o kadar çok bahsetti ki, komşunun komşuya mirasçı olacağını zannettim.”

“Kalbinde kibrin zerresi bulunan, Cennete giremez.”

Resûlullah’a “amellerin en efdali hangisidir” diye soruldu. Buyurdu ki: “Fakirlere yemek yedirmek, tanıdığına ve tanımadığına selâm vermektir.”

“Namazı şartlarına uygun olarak kılanlara, o namaz kıyâmet günü delîl ve kurtuluş olur. O’na devam etmeyenler kıyâmet günü perişan olurlar.”

“Cemâatle namaz kılmak için yola çıkan kimsenin, attığı her adımda bir günahı silinir ve amel defterine bir sevâb yazılır.”

“Allaha ve âhiret gününe îmân eden, misâfirine ikram etsin. Allaha ve âhiret gününe inanan, komşusuna hürmet etsin. Allaha ve âhiret gününe îmân eden, hayrı söylesin, yahut sussun.”

“Cehennemden uzaklaşıp, Cennet’e girmek isteyen son nefeste kelime-i şehâdet söylesin ve kendisine yapılmasını arzu ettiği şeyleri başkasına yapsın.”

“Sadakanın en faziletlisi, iki dargın kimsenin arasını bulmaktır.”

“Dört sıfata sahip olduktan sonra dünyâdan başka bir şey kazanamadığına ehemmiyet verme! Bunlar, emaneti muhafaza etmek, sözün doğrusunu söylemek, güzel huylu olmak, afif olmak.”

“Yiyiniz, içiniz, sadaka veriniz, isrâfsız ve tekebbürsüz (kibirsiz) giyininiz. Cenâb-ı Hak ni’metlerinin kul üzerinde görülmesini ister.”

“Bize karşı silah taşıyan bizden değildir.”

“Küçüğümüze acımayan, büyüğümüze hürmet etmeyen bizden değildir.”

“Sizin kıyâmet günü bana en yakınınızın, en sevgili olanınızın kim olduğunu haber vereyim mi? En iyi huylularınızdır.”

Birisi Resûl-i Ekrem’e geldi ve “Sana bi’at için geldim. Geride ana ve babamı ağlar bıraktım.” Resûl-i Ekrem ona “Geri dön, onları ağlattığın gibi güldür.” buyurmuş ve bi’atını kabûl etmemişti.

Birisi Resûl-i Ekrem’e gelip, cihad için müsâade istemişti. Resûl-i Ekrem sordu: “Senin ebeveynin (annen, baban) hayatta mı?” Gelen adam: “Evet” dedi. Resûl-i Ekrem emretti: “Dön ve onlara bak.”

“Kul hakkından başka şehîdin bütün günahları affolur.”

“Müslüman, insanların elinden ve dilinden emîn oldukları kimsedir.”

“Mü’min, mü’minlerin canları ve malları husûsunda emîn oldukları kimsedir.”

Abdullah bin Amr bin Âs (radıyallahü anh) çok ibâdet yapardı. Bütün hayatını ibâdet etmeye vakfetmişti. Zühd ve takvâsı çoktu. Hatta bu hâli sebebiyle, evlendiği zaman, günlerce hanımının yanına varmadı. Babası Hazreti Amr bin Âs, bu durumu Resûlullah’a arz ederek, evlilikten de nasîbini almasını istemişti. O kadar ibâdet yapma arzusu vardı ki, hayatta bulundukça her gün oruç tutmak ve her gece namaz kılmak üzere Allah’a yemîn ederek nezirde (adakta) bulundu. Onun bu halini Resûlullah (aleyhisselâm) efendimize haber verdiklerinde, Ona: “Ey Abdullah! Her gün oruç tuttuğun bütün gece namaz kıldığın bana haber verilmedi mi sanırsın!” buyurdu. O da: “Evet yâ Resûlallah! Öyledir” dedi. Bunun üzerine Resûlullah (aleyhisselâm): “Böyle yapma! Bazı günlerde oruç tut, bazı günlerde iftar et, oruç tutma! Gecenin bir kısmında uyu, bir kısmında da namaz kıl. Çünkü şu bedeninin senin üzerinde hakkı vardır; gözünün de bir hakkı vardır, hanımının bir hakkı vardır, komşunun da bir hakkı vardır. Binâenaleyh, bu hakların hepsini yerine getirerek, her ayda üç gün oruç tutmak sana kâfidir. Her yapılan iyiliğe ve her hayır ve ibadete karşılık olarak on misli sevâb ve mükâfat verileceğine göre, her ayın üç gün orucu, bütün sene orucu demektir.” buyurdu. Hazreti Abdullah da: “Yâ Resûlallah! Ben bundan daha fazla ibâdet etmek için kendimde kuvvet buluyorum” dedi. Resûlullah, “Öyle ise Dâvûd aleyhisselâmın orucu gibi oruç tut, fazla tutma!” buyurdu. O da: “Dâvûd peygamberin orucu ne kadardır?” diye sordu. Resûlullah efendimiz cevabında buyurdu ki: “En makbûl oruç, kardeşim Dâvûd aleyhisselâmın orucudur. Bir gün yer, bir gün tutardı.” Bu konuda birkaç rivâyet bildirilmektedir. Allahü teâlâya yemîn vererek adak verdiği için ömrünün sonuna kadar böyle ibâdet yapmıştır.

Abdullah bin Amr (radıyallahü anh) ihtiyârlayıp da, eskisi gibi ibâdet yapmaya vücudunda kudret kalmayınca “Keşke, Resûlullah’ın bahşettiği müsaadeyi, kabûl etmiş olsaydım” demiştir. Resûlullah (aleyhisselâm) efendimiz, evlilik hayatında hanımına karşı vazîfelerini eksiksiz yerine getirmesini emretti. Hazreti Abdullah da, yaşadığı müddetçe, Resûl-i Ekrem’in emrine uygun hareket etmiştir.

Hazreti Abdullah bin Amr bin Âs’ın hikmetli sözleri çoktur. Buyurdular ki:

“Çarşıya erken girip, son çıkanlardan olma! Zira bu vakitler, şeytanın çoğalıp yayıldığı zamanlardır. Aksi halde şeytanın oyuncağı olursun!”

“Çok ağlayın! Ağlayamazsanız, ağlamaklı bir halde bulunun. Eğer hakîkati bilseydiniz, sesiniz kesilinceye kadar ağlar ve beliniz kırılıncaya kadar namaz kılardınız.”

Kendisine, “Ölünce mü’minlerin rûhları nerededir?” diye sorulduğunda buyurdu ki; “Arşın gölgesinde, beyaz kuşların kursağında asılıdır. Kâfirlerin rûhları da yedi kat yerin dibindedir.”

“Bir kadının varlıklı zamanında kocasının yüzüne gülmesi, fakat yokluğu zamanında ona hıyânette bulunması, Cehennemlik olduğunun alâmetidir.”

“Aklınızın ermediği şeyleri terk ediniz.” “Faydasız söz söylemeyiniz.”

“Müzevvirlik (ara bozuculuk) ve iki dostun arasını açmak, Allahü teâlânın gazâbına sebep olur. Eğer siz benim bildiğime vakıf olsaydınız, çok ağlardınız.”

Birgün kendisine, “Şerrin en fenâsı ve hayrın en iyisi hangisidir?” dediler. Buyurdu ki: “Hayrın en iyisi doğru söz, kötülüğü düşünmeyen kalb ve itaat eden hanımdır. Şerlerin de en fenâsı yalan söz, fenâ kalb ve itaat etmiyen hanımdır.”

Kendisi şöyle bildiriyor: “Bir gün Resûl-i Ekrem’e (aleyhisselâm): “Yâ Resûlallah! Müslümanın hangisi hayırlıdır?” diye sordum. Buyurdular ki: “Fakirleri doyuran, tanıyıp tanımadığı her müslümana iltifât eden.”

Hazreti Abdullah bin Amr, Resûlullah’ın (aleyhisselâm) mübârek ağızlarından işiterek topladığı hadîs-i şerîf mecmûasına, son derece titizlik gösterirdi. İmâm-ı Mücâhid diyor ki: “Abdullah bin Amr’ın elinde bulunan kitaplarından herhangi birine bakmak istesek, mâni olmazdı. Fakat bu hadîs-i şerîf mecmûalarından birini okumak istediğimiz zaman, Ona son derece itina gösterir ve bize: “Ben, bunu bizzat Resûl-i Ekrem’in mübârek ağzından işiterek topladım. Onu bütün dünyâya değişmem” derdi.

Abdullah bin Amr bin Âs’ın (radıyallahü anh) rivâyet ettiği hadîs-i şerîflerin sayısı 700 civarındadır. Bunlardan 17 tanesi, Sahih-i Buhârî ve Sahih-i Müslim’de müşterek olarak nakledilmektedir. Ayrıca İmâm-ı Buhârî bunlardan 8 tanesini, İmâm-ı Müslim de 20 tanesini ayrı ayrı nakletmektedirler. İmâm-ı Ahmed bin Hanbel, “Müsned”inde, O’ndan çok hadîs-i şerîf rivâyet etmektedir.

Kendisinden ilim öğrenmek için çok uzak yerlerden gelirlerdi. Ders halkaları son derece genişti. Hadîs-i şerîf tahsili için, uzak ve yakın yerlerden gelenler, derslerine devam ederler ve O’ndan ayrılmazlardı. O’nun etrâfında kurulan ilim meclisinde, ilimde ve fazîlette yüksek kimseler toplanıyordu.

Hazreti Abdullah’ın talebeleri, kendisini son derece severlerdi. O’nun etrâfında oturup ders dinlerken kimsenin kendilerini rahatsız etmelerini istemezlerdi. Bir gün birisi gelip Abdullah bin Amr’ı (radıyallahü anh) görmek ve O’nun yanına gitmek için safları yararak yürümeye başlamıştı. Hazreti Abdullah’ın talebeleri, onu durdurmaya teşebbüs ettiklerinde, onlara: “Bırakınız, gelsin!” buyurdu. O şahıs gelip, Resûlullah’tan duyup ezberlediği bir meseleyi söylemesini istedi. O’na, Resûlullah efendimizin şöyle buyurduğunu bildirdi: “Müslüman, elinden ve dilinden kimsenin zarar görmediği kimsedir. Muhacir de, Allahü teâlânın yasak ettiği herşeyi terk eden kimsedir.”

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

1) Üsûd-ül-gâbe cild-3, sh. 233, 234

2) Tehzîb-üt-tehzîb cild-5, sh. 337, 338

3) Tabakât-ül-Kübrâ cild-2, sh. 374, cild-4, sh. 261, cild-5, sh. 64, 482, cild-7, sh. 494

4) Sîret-i İbn-i Hişâm cild-4, sh. 139

5) Tezkiret-ül-huffâz cild-1, sh. 41

6) El-A’lâm cild-4, sh. 111

7) Tabakât-ı İbn-i Sa’d cild-4, sh. 261

8) El-İsâbe cild-2, sh. 351

9) Müsned-i Ahmed bin Hanbel cild-2, sh. 158

10) Sahîh-i Buhârî Kitâb-ul-ilm sh. 39